

Solidariedade

Nieuwsbrief deel-1 – december 2023

Goede vrienden,

Het is weldra twee jaar geleden dat Oekraïne door Rusland werd binnengevallen. We hebben er ook in het laatste jaar weer verschrikkelijke taferelen gezien. Nu zijn er nog de terreurbeelden bijgekomen uit Israël en de Gazastrook. Het is niet te geloven dat mensen op zoveel plaatsen in de wereld elkaar blijven vernietigen. Wat steekt er achter al deze conflicten? Onverzadigbare machtshonger, groot winstbejag met olie-en ertsontginning en onschatbare financiële inkomsten voor wapenfabrikanten.

Ook in Venezuela en Guyana, naburige landen van Brazilië, dreigt er nu een conflict uit te breken over een betwist stuk land waar bodemrijkdommen zijn ontdekt. Wie kan er het meest van profiteren? Grote oliemaatschappijen zijn er al aan het boren. De Verenigde Staten zullen hun maatschappijen ondersteunen en beschermen. Rusland begint ook interesses te vertonen. De grootmachten kunnen ook hier in de clinch gaan. Oorlog ontstaat altijd om belangen te verdedigen. De gewone soldaten dienen als kanonnenvlees, maar hebben weinig of geen weet waarover het gaat.

Telkens als ik een bezoek breng aan het Tyne Cot Cemetery in Passendale, het grootste geallieerde kerkhof van de Eerste Wereldoorlog, treft het me hoeveel jonge mensen nutteloos hun leven hebben gelaten. Ze liggen er allemaal naast elkaar, duizenden en duizenden, velen niet eens met naam gekend. Soms zie ik ook oude foto's van hoe mijn geboortedorp Beselare door bommen was verwoest. Het lag op de grens tussen de Duitse en de geallieerde troepen. Mijn moeder kon vaak goed vertellen hoe ze de Tweede Wereldoorlog had beleefd. Ze herinnerde zich nog goed hoe ze met de familie het ouderlijk huis had moeten verlaten op zoek naar een veiliger onderkomen.

Het komt mij allemaal voor de geest als ik zie hoe ganse families vaak met kleine kinderen op de vlucht moeten slaan, hoe hun huizen worden gebombardeerd, hoe jonge mannen naar het front moeten en vaak niet meer levend terugkeren. We worden nu via satellietbeelden bijna zelf in de loopgraven gedropt. De bommen ontploffen voor onze ogen. We zien de vernieling van mensenlevens als een schouwspel. We worden bijna gevoelloos voor de wreedheid. Terwijl de gewone soldaten elkaar bevechten blijven de groten der aarde onder elkaar bekvechten

Na de Tweede Wereldoorlog werd de UNO opgericht als een buffer tegen nieuwe oorlogen. Deze instelling met een nobel doel is bijna totaal machteloos geworden. De grootmachten van na de oorlog gebruiken hun macht en vetorecht om bemiddelingsinitiatieven onmogelijk te maken. De UNO moet machteloos toekijken op conflicten waarin de groten betrokken zijn. En bijna overal hebben deze een vinger in de pap. Er is dringend nood aan vernieuwde internationale instellingen met gezag om nog meer oorlog en geweld te voorkomen.

De droom van vrede voor altijd lijkt verdwenen. Nooit meer oorlog was een leuze die niet haalbaar blijkt. Onze wereld lijkt verder dan ooit verwijderd van een vreedzaam samenleven tussen mensen en volkeren. De nieuwe sociale media hebben er toe bijgedragen om een nieuwe golf van onverdraagzaamheid en haat in de menselijke harten te zaaien. Overal duiken er

extremistische leiders op die hun aanhangers weten op te zwepen tegen gecreëerde vijanden. Laster- en haatcampagnes bedreigen niet alleen een mogelijk samenleven tussen mensen die van elkaar verschillend zijn maar ondermijnen de democratische instellingen die het mogelijk maken om op een min of meer respectvolle manier met elkaar in gesprek te gaan, te luisteren en te zoeken naar een voor alle partijen aanvaardbare oplossing. Wie anders is wordt nu gemakkelijk tot vijand verklaard die moet vernietigd worden.

Deze weinig hoopvolle bedenkingen zouden er ons toe kunnen verleiden om de droom van vrede op te geven. Toch zijn er mensen die blijven geloven in het visioen dat reeds sinds de profeten in het Oude Testament gestalte kreeg. Zwaarden worden omgesmeed tot ploegscharen. Hoe mooi zou het zijn als de wapenindustrie zou veranderd worden in landbouw- en voedselindustrie om de honger uit de wereld te verbannen. De miljarden die geïnvesteerd worden in wapens, bommen en raketten die ontploffen en dood en vernieling brengen zouden kunnen gebruikt worden om aan iedereen goede gezondheidszorg te verzekeren en om mensenlevens te redden. De harde realiteit van de menselijke verstoktheid maakt dat we wellicht schrik hebben om nog te dromen. Maar misschien is het toch niet zo onnozel om te blijven uitzien naar de komst van de Vorst der Vrede zoals we hem in het Kerstekind herkennen. Broos en weerloos, zonder macht en glorie werd het geboren in het land waar nog maar eens onschuldige kinderen de dood vinden in onzinnig oorlogsgeweld.

Aan allen alvast een Gezegend Kerstmis en een Jaar vol Vrede, Gezondheid en Geluk.

Michel Ramon, Salvador da Bahia

December 2023

*****

Eenenveertig jaar Brazilië

Op 23 februari jongstleden was het precies 41 jaar geleden dat ik in Salvador ben aangekomen. Het is al een hele tijd geleden en toch lijkt het me allemaal nog zo dichtbij. Ik herinner me nog dat mijn eerste indruk bij het bezoek aan de buitenwijken van de stad was dat ik terug in een stukje Afrika was terecht gekomen. De gelijkenis op de gezichten van de bewoners die ik ontmoette herinnerde me aan mensen die ik in Congo had gekend. Enkele dagen geleden was ik op de ontmoeting van de verschillende verantwoordelijken van het adoptieproject Agata Smeralda. Als eerbetoon aan zwarte verzetshelden werd door enkele kinderen en adolescenten een opvoering gebracht van een oude ode uit de Kasai, de streek waar ik vijftig jaar geleden in het toenmalig Zaïre mijn eerste missionaire ervaring opdeed. Het blauwe doek stelt de Kasaistroom voor. Niettegenstaande alle moeilijkheden kunnen we die samen oversteken. Ge kunt u wellicht mijn grote ontroering voorstellen bij het herop roepen van vele mooie herinneringen uit die tijd.

De talrijke verschillen met Congo zou ik hier vlug ontdekken. Brazilië is een land met heel veel verschillende bevolkingsroots. Dit uit zich onder meer in de vele kleurschakeringen van blank tot zwart, maar veel dieper in de verschillende culturele en religieuze uitdrukkingen van de eigen identiteit. Andere elementen die onmiddellijk mijn aandacht trokken:

de enorme sociale contrasten tussen aan de ene kant heel rijke wijken en aan de andere kant heel arme, waar niet eens een minimum aan sanitaire voorzieningen aanwezig waren; heel veel kinderen en jongeren doelloos op straat; overal ontelbare zwerfhonden en opgestapelde vuilnis; een onvoorzienbare afwisseling van regen en zon, een beetje alles of niets, dat ik in de loop der jaren ook als kenmerk van het karakter van vele Brazilianen zou onderkennen.

In 1983 beleefden we het einde van de militaire dictatuur. Ik kon van nabij de massale mobilisatie meemaken die terug rechtstreekse verkiezingen voor een burgerpresident opeiste. Er werd eerst nog een indirecte verkiezing gehouden in het parlement waar Tancredo Neves verkozen werd. Die zou sterven nog voordat hij kon aangesteld worden. Dit bracht een grote commotie teweeg in het land. José Sarney, die als vice was verkozen werd president. Hij kon aanblijven tot 1990 wanneer we eindelijk na veel politieke en sociale druk echte vrije verkiezingen kregen.

De eerste president die rechtstreeks door het volk werd verkozen was Fernando Collor de Mello. Hij beloofde een radicale vernieuwing van het land. Eén van zijn eerste maatregelen was een maxi devaluatie en het in beslag nemen van de spaargelden. Hij dompelde het land in een diepe crisis en zijn beleid werd gekenmerkt door corruptie en schandalen. Er werd tegen hem een afzettingsprocedure opgestart en hij moest al in oktober 1992 aftreden. Hij werd opgevolgd door zijn vice president Itamar Franco, die onder meer de nieuwe munt Real invoerde. De vader van de Real was de minister van economie Fernando Henrique Cardoso die de volgende president werd voor twee mandaten van 1995 tot 2003. Het was een periode van gematigde sociale vooruitgang met op het einde toch ernstige economische problemen.

Na drie eerdere pogingen werd in 2004 Inácio Lula da Silva tot president verkozen. De stichter van de Arbeiderspartij was de eerste arbeider die deze functie kon bekleden. Het betekende een grote omwenteling in het elitair politiek bestel van Brazilië. Zijn verkiezing was een grote omwenteling, een ware revolutie, die de gevestigde elite met argusogen bekeek. Zijn regering werd een groot succes op economisch vlak en ook één van de meest geslaagde in het bestrijden van de enorme sociale tegenstellingen. Hij werd voor een tweede ambtstermijn herkozen en kon ook Dilma Rousseff aanduiden als zijn opvolgster voor de verkiezingen van 2010.

Dilma die zou regeren van 2011 tot 2016 had het van bij het begin moeilijker om de economische problemen te overwinnen. De elite, die de Arbeiderspartij en Lula beu was, zag het ogenblik gekomen om af te rekenen met deze “socialistische” partij en haar sociaal-economisch programma. Bij haar herverkiezing in 2014 begonnen de andere partijen zich sterker te verenigen om haar beleid onmogelijk te maken. Er werd tegen haar een afzettingsprocedure opgestart op

basis van vermeende fiscale fraude, die nooit werd bewezen en achteraf totaal ongegrond bleek. Toch moest zij in 2016 aftreden en werd opgevolgd door haar vice president Michel Temer, die tot 2018 zou aanblijven. Hij voerde een zeer onpopulaire politiek met terugdraaien van verschillende sociale verworvenheden. Het was duidelijk dat de oude elite terug aan de macht was.

De verkiezingen van 2018 beloofden heel spannend te worden. Lula was terug één van de bijzonderste kandidaten. Hij lag goed voorop in de opiniepeilingen. Maar tegen hem werd een gemanipuleerd proces gevoerd dat hem naar de gevangenis bracht en hem onverkiesbaar verklaarde. De nieuwe populistische kandidaat Jair Bolsonaro, de Braziliaanse Trump, kwam als overwinnaar uit de bus. Zijn extreme posities, zijn zogenaamde anti-politiek, de vele valse aantegingen tegen de “communistische” tegenkandidaat van de Arbeiderspartij, Fernando Haddad, zijn gedweep met fundamentalistische bijbelinterpretatie en zijn band met de evangelische kerken bezorgden hem vele stemmen. Eens aan de macht bracht hij een verdere aftakeling van de sociale voorzieningen, manipulatie van de sociale media, een klimaat van haat en verdachtmaking, aanvallen op de democratische instellingen, totale ontkenning van de coronacrisis en dreiging met een nieuwe militaire staatsgreep.

Lula was ondertussen vrijgesproken door het Hooggerechtshof dat de hele procedure tegen hem als partijdig en onwettig verklaarde. Zo kon hij zich bij de verkiezing van 2022 terug kandidaat stellen en met nipte meerderheid verkozen worden. Het betekende voor velen nieuwe hoop op sociale vooruitgang en economisch herstel. Hij staat evenwel voor enorme moeilijkheden. Het parlement dat werd verkozen vertegenwoordigt in grote mate vroegere aanhangers van Bolsonaro, verdedigers van de wapenindustrie, grootgrondbezitters, kapitaalkrachten en Bijbelse fundamentalisten verbonden met evangelische kerken, die heel conservatieve, zogenaamd “christelijke” waarden verdedigen. Lula zal al zijn politieke handigheid moeten gebruiken om toch een stukje van zijn ideeën en projecten te kunnen uitwerken.

De kerk in Brazilië heeft sinds 1983 ook veel veranderingen ondergaan. In het begin van de jaren tachtig was ze nog sterk getekend door haar profetische opstelling onder de militaire dictatuur en de verdediging van de mensenrechten met profetische figuren als Helder Camara, Kardinaal Paulo Evaristo Arns, Pedro Casaldaliga en vele andere. In de lijn van de bisschoppenconferentie van Medellin (1968) werden de besluiten van het Tweede Vaticaans Concilie naar Latijns-Amerika vertaald. Die trend zette zich, ook met wat minder kracht, verder in de Conferentie van Puebla (1979). Er bleef een duidelijke optie voor de armen, ondersteuning van de basisgemeenschappen en sociaal-politiek engagement. Vele kerkelijke leiders ondersteunden de Bevrijdingstheologie, alhoewel in steeds ruimere kringen kritiek niet uitbleef.

De profetische opstelling van de kerk werd stilaan ondermijnd door verschillende factoren: uitgesproken politieke opstelling van enkele priesters, marxistische interpretatieschema's van enkele bevrijdingstheologen, grote politieke en economische druk vanuit de Verenigde Staten en religieuze leiders die met behoudsgezinde belangengroepen verbonden waren. Een serieuze koerswisseling werd ingezet onder Paus Johannes Paulus II en Paus Benedictus XVI. Onder hun beleid werden ook in Brazilië, overwegend doctrinegetrouwe en behoudsgezinde bisschoppen benoemd die de perspectieven op een meer volkse en bij de armen aanleunende kerk sterk verminderden. De bisschoppenconferentie van Aparecida (2007) en de verkiezing van Paus Franciscus hebben nieuwe hoop doen opleven.

In Brazilië draait de kerk hoofdzakelijk rond de bisschoppen. Zij bepalen in sterke mate wat er in elk bisdom gebeurt. Momenteel kunnen we bij de Braziliaanse Bisschoppen grosso modo drie groepen onderscheiden die elk ongeveer 1/3 vertegenwoordigen. De eerste groep is eerder

doctrinair en binnenkerkelijk bezig. Ze steunen sterk meer intimistische spiritualiteitsgroepen en magisch volksgeloof. Een tweede groep is meer sociaal geëngageerd en bekommert zich meer om menselijke problemen. Zij hebben een sterke invloed op de jaarlijkse Vastencampagnes, waar de laatste decennia telkens sociale problemen aan bod kwamen zoals bijvoorbeeld honger, woningtekort, werkloosheid, milieu en rassendiscriminatie. De derde groep beweegt zich, naargelang de omstandigheden, tussen de twee andere.

Er is bij de Braziliaanse bisschoppen geen algemeen verspreid enthousiasme over de lijn die door paus Franciscus wordt voorgehouden, ook al zullen er weinig zich openlijk tegen hem uitspreken. In de praktijk wordt er dan evenwel weinig of niets van zijn oriëntaties opgevolgd. Een grote uitdaging is de invloed van de “katholieke” media, die gefinancierd worden door behoudsgezinde groepen en grote invloed hebben op de manier waarop aan de basis het geloof voorgesteld en beleefd wordt. We krijgen op die manier een kerk met weinig sociale bekommernis, veel devotie en cultus. De jonge priester generatie is helemaal in die lijn gevormd. Ze lopen graag rond in voorconciliaire kleding, houden van mooie liturgische gewaden, celebreren missen waarin ze genezing en bevrijding beloven en houden zich voornamelijk bezig met religieuze praktijken als lof en processies waarin het sacrale extra onderlijnd kan worden. Zij spelen graag in op een weinig gevormd volksgeloof. Het nieuwe clericalisme, een teruggang naar 60 jaar geleden, heeft zich in de laatste vijf jaar sterk verspreid. Één en ander heeft ook te maken met de sterke aangroei van de evangelische kerken, die weldra de helft van de christelijke bevolking zullen uitmaken. Door hen in vele aspecten na te bootsen hopen velen zo een verdere leegloop van de katholieke kerk te voorkomen.

Is er in Mata Escura en Salvador veel veranderd in al die jaren? Daar moeten we ontegensprekelijk positief op antwoorden. De bevolking van Mata Escura is van 12.000 naar 50.000 gestegen. Er zijn verschillende woonwijken bijgekomen met degelijke huizen en appartementsblokken. Er werden nieuwe scholen gebouwd zodat meer kinderen en adolescenten toegang kregen tot onderwijs dicht bij huis. Er is een kleine middenstand gegroeid en er is een betere levensstandaard voor een grote groep van de bewoners. In de hoofdstraat van Mata Escura, was er toen ik aankwam, slechts één winkeltje. Je had in de straat nog veel open plaatsen met bomen en schaduw. Nu is alles volgebouwd en is het een grote winkelstraat geworden, waar je van alles aantreft, met zelfs middelgrote warenhuizen. Er is ook een heel nieuw stratenplan in aanleg dat het chaotisch verkeer in de wijk moet verbeteren.

In Salvador zijn overal appartementsblokken gebouwd, het aantal grootwarenhuizen is enorm toegenomen. Je treft ze aan in bijna alle wijken. Het hele wegennet is verder uitgebreid met verschillende nieuwe verkeersaders die de ene kant van de stad met de andere verbinden. De verkeersproblemen blijven evenwel verder bestaan omdat het aantal auto's ook constant toeneemt. De laatste jaren werd ook een bovengrondse metro aangelegd die stilaan toch ook verlichting brengt voor de duizenden die dagelijks het openbaar vervoer nemen om naar hun werk te gaan.

Eén van de minder gunstige evoluties is de zorgwekkende toename van de drugs en het daarmee verbonden geweld. Vooral de jongeren uit armere volksbuurten worden vaak als koerier ingeschakeld. Ze laten zich gemakkelijk verleiden door het vooruitzicht van vlug aan geld te geraken, maar worden heel vlug slachtoffer van de bendeleiders of van politie-acties met, in vele gevallen, dodelijke afloop.

Globaal gezien kunnen we echter zowel voor Mata Escura als voor Salvador van vooruitgang spreken. Maar toch blijft het grote probleem van de sociale tegenstellingen verder bestaan. Er komen steeds nieuwe invasiewijken tot stand waar mensen in pijnlijke sociaal-economische

levenssituaties hun toevlucht zoeken. Er is ook een toename van het aantal straatbewoners. Veel is nog het gevolg van de rampzalige sociale politiek van Bolsonaro. Er is hoop dat er onder Lula terug verbetering komt.

Viering van vijfenveertig jaar priester.

Op 27 augustus jongstleden was het precies 45 jaar geleden dat ik priester werd gewijd. Die dag viel toevallig ook op een zondag. In 1978 was de kerkelijke situatie in Vlaanderen wel heel anders dan wat we nu beleven. De vele schandalen hebben de Kerk in een heel kwaad daglicht gesteld. Je kan nu niet meer zonder schaamte priester zijn. In schaamte blijven steken lijkt me anders ook geen goede opstelling. Als priester-missionaris heb ik voor ontelbare kinderen, jongeren en volwassenen heel veel kunnen betekenen. In de parochie Mata Escura heb ik plaatselijke gemeenschappen en lekenmedewerkers kunnen vormen. Langs **Acopamec** werden aan meer dan 35.000 kinderen, adolescenten, jongeren en jongvolwassenen nieuwe toekomstperspectieven geboden. Dit alles mag niet weggeveegd worden omdat terecht veroordeeld misbruik op alles een domper komt zetten. De voorbije vijfenveertig jaar waren een reden om samen met mijn mensen en vrienden te danken en te vieren.

Omdat de hulpbisschop, die zou voorgaan, op zondag 27 augustus niet kon aanwezig zijn had hij me gevraagd de viering de week erop te plaatsen. Het werd dus 3 september in de eerste kerk die ik in Mata Escura had kunnen bouwen. De originele achtergrond met glasramen werd ondertussen door één van mijn opvolgers vervangen door een, naar mijn mening niet zo geslaagde mozaïek van Christus Koning. In het midden een triomfalistische Christusfiguur, links een imitatie van het Sint-Pietersplein in Rome en rechts een imitatie van een favela. Maar afgezien van deze wansmakelijke vernieuwing, blijft deze kerk voor mij een zeer symbolische waarde behouden. Het huis waar ik destijds mijn intrek nam ligt er ook vlakbij.

Ook al ben ik al sinds 2002 geen pastoor meer in Mata Escura, ik kom er nog geregeld in de kleine gemeenschappen en heb contact met nog vele bewoners van in den beginne, ook al zijn er al velen overleden. Geregeld kom ik op straat iemand tegen die mij eraan herinnert dat hij of zij door mij werd gedoopt of bij mij de eerste communie ontving. Zij herkennen mij, maar ik niet altijd hen. Het is hoe dan ook een blijk van erkentelijkheid. Niet te verwonderen dat er dus veel volk aanwezig was.

Ge ziet op de foto's hierboven dat ik er in plechtig ornaat was, maar het is voor mij veel belangrijker dat ik kan vieren in mijn arme gemeenschappen (foto's hieronder) waar ik kan voorgaan op een heel eenvoudige manier zonder veel sacraliteit, liturgische normen en exorbitante gewaden onder een simpel zeildoek.

De wijk Vrede en Leven.

In de Wijk Vrede en Leven hebben we ons werk kunnen verder zetten. Het was een heel moeilijk jaar omdat er nog steeds geen beslissing is gevallen over wie de eigenaar is van de gronden aldaar. Enkele maanden geleden werden een aantal bewoners overgebracht naar een zogenaamd sociale woonwijk in een totaal andere plaats in de rand van Salvador. Daar werden de mensen gewoon neer gedropt zonder de minste sociale band met de omgeving. Velen waren niet in staat om de zelfs lage huurprijs te betalen, verkochten hun appartement om toch een beetje geld in handen te hebben en eten te kunnen kopen en kwamen terug. Vele barakken die eerder waren afgebroken worden nu terug opgebouwd. De Beweging van daklozen is komen steun verlenen en heeft nieuwe bewoners meegebracht. Meer verbeterde barakken worden opgericht. Er werd een grote schoonmaak georganiseerd om ook paden tussen de barakken weer begaanbaar te maken. Veel opschietend struikgewas werd weggekapt. Enkele slangen hadden er zich al verborgen. We hopen binnenkort een oplossing te hebben voor de precaire woonsituatie daar. Er kan dan wellicht ook elektriciteit en waterleiding naar de barakken komen. Nu is er maar één waterkraan waar de mensen naar toe moeten. Elektriciteit is er alleen langs onwettige en gevaarlijke aftakkingen. Misschien is er in de toekomst ook de mogelijkheid om stenen huizen te bouwen.

Ondertussen doen wij verder met onze maandelijkse vieringen, uitdeling van voedselpakketten en ondersteuning in noodsituaties. Wij blijven ons in elk geval als echte missionaris voelen bij deze heel arme bevolking. Naar aanleiding van mijn vijfenveertig jaar priester-zijn had ik met enkele medewerkers van **Acopamec** een speciale feestmaaltijd voor de bewoners daar georganiseerd. Het was heel hartversterkend te zien hoeveel deugd het hen deed. Voor mij is het altijd heel betekenisvol als eucharistisch brood ook kan vertaald worden in reëel delen van voedsel met wie altijd met honger moeten leven. Hopelijk kan ik dit nog een aantal jaren verder beleven.